

A hadügy fejlődése.

(Összefoglalás.)

A honfoglaló magyarság hadrendszere. (Fejlett.)

Az Árpád-királyoké. (Királyi és nemesi.)

Az Anjouk és örökösöké. (Bandériális, telekkatonaság.)

A Hunyadiak koráé. (Zsoldos, állandó zsoldos sereg.)

A török hódítás koráé. (Végvárok, idegen zsoldosok.)

A török kiűzése utáni időké. (A magyar huszár! Közös hadsereg.)

1848 és az újabb fejlődés. (Nemzetőrség = honvéd. Közös hadsereg, honvédség: Trianon = 35.000; Nemzeti hadsereg = Horthy Miklós; magyar királyi honvédség.)

Általános hadkötelezettség.

Honvédségünk mai szervezete.

A kereszt és kard tartotta fenn hazánkat!

Vicsay Lajos

A németnyelvi olvasmányok visszhangja tanulóink lelkében.

A legújabb kor pedagógiai mozgalmai már a századforduló óta a régi pedagógiai gondolkodás hagyományos rendje ellen irányulnak. Valóságos forradalmi jelenségek mutatkoznak azóta a pedagógia terén, mint egykor Rousseau felléptével. A XIX. században Herbart és követői után a rousseau-i gondolatok egyik legjelentősebbje, a *gyermek természetének figyelembevétele* a túlzó módszerkérdéssel szemben egészen háttérbe szorult.

A századfordulón a svéd *Ellen Key*-nek kellett jönnie (*Das Jahrhundert des Kindes*), hogy forradalmi elveivel olyan lázba hozza a pedagógusokat, mint annakidején a naturalista nevelés terén nagy elődje. Nyomában a hasonló szellemű iratok egész raja keletkezett, amelyek mindegyike megegyezett abban, hogy a fennálló nevelési rendszert és pedagógiai gondolkodást teljes mértékben elítélte.

Ha szertelenségei miatt pozitív eredményt nem is hozott ez a mozgalom, mégis sok új pedagógiai irány, korszerű pedagógiai gondolkodás számára előkészítette a talajt. Széles körben és sokat emlegetett jelszavával — *Pädagogik vom Kinde aus* — termékeny mozgalmak megindítójává lett.

A gyermek önértékének, a nevelésben a gyermekből való kiindulásnak a gyermeki egyéniséghez való alkalmazkodásnak hangoztatásával kezdeményezője lett a gyermeki lélek éppen

pedagógiai szempontból való széleskörű tudományos vizsgálatainak. A pedagógiai pszichológia és ennek válfaja, az experimentális pedagógia, majd a már tisztuló célkitűzéssel és eszközökkel dolgozó *gyermek- és ifjúságtanulmány* ennek az újra életrehívott rousseau-i naturalizmusnak árjában született meg.

Minden tudományos kutatás exaktságra törekszik. A pedagógia a századforduló óta törekszik exaktságra. Erre lehetőséget a gyermek testi és lelki életében, fejlődésében, szellemének rendes vagy rendellenes működésében mutatkozó törvényszerűség megismerése ad.

Részint a pedagógiai neonaturalizmus, részint a nyomában meginduló új kutatások eredményeképpen különösen a háború utáni pedagógiában kivirágoznak a legkülönbözőbb néven azok az új iskolák, amelyek mindegyike sokat rejt magában a megújított rousseau-i gondolatból: *Pädagogik vom Kinde aus*. Ebben a szellemben fejlődik ki a *cselekedtető vagy munkatánítási elv*, amely rövid idő alatt az egész világon meghódítja az iskolát.

Az új iskola, új nevelés kifejezéssel a hagyományos Herbart-féle iskolától és neveléstől eltérő iskolát és nevelést jelöli a pedagógia. Ez alá a gyűjtőfogalom alá tartoznak a századvégtől napjainkig létesített, a régi iskolától szervezett és módszer tekintetében többé-kevésbé, sokszor azonban gyökeresen eltérő iskolák és nevelőintézetek. Ilyenek Reddie 1889-ben Abbotsholme-ban létesített New-school-ja, Lietz Landerziehungsheim-je, a Lay-féle Tatschule, Kerscheneinsteiner Arbeitsschule-ja. Claparède az egyéniségre szabott iskoláról, Bovet a cselekvő (tevékeny) iskoláról, az olaszok derült és vidám iskoláról, Wyneken és Geheeb szabad iskolaközségről (freie Schulgemeinde) beszélnek. Németországban különösen sok elnevezéssel találkozunk: Schullandheim, Lebensschule, Erlebenisschule, Gemeinschaftsschule, Produktionsschule, Aktivitätsschule. Új iskolák számba mennek a Montessori-, Decroly-, a Dalton-, a Winnetka-, a Jena-terv és más rendszer szerint vezetett iskolák. Az új iskolák szélsőséges állásfoglalásukkal nem egyszer elvetik az előírt tantervet, az órarendet, az osztályrendszert és főleg a *növendék természetes (spontán) fejlődését, érdeklődését, kezdeményezését és szabad tevékenységét veszik alapul*.

A mi iskolánk nem lesz túlzásaiban is az említett új iskolák értelmében reformiskola. De reformiskolának kell lennie abban a tekintetben, hogy a benne tanító tanárok fokozottan figyelembe veszik a *gyermeknek, a tanulás alanyának a természetét, egyéniségét, kívánságait*, sajátos, a mi, felnőttekétől teljesen különböző világát, amit hosszú évszázadokon át elhanyagoltak. Mint tanárok életet, elevenséget, érdekességet, életközelséget viszünk a tanításba. Az iskola más világ ugyan mint maga az élet, mégis sokat belevisz az életből. Megtalálja a kap-

csolatot a mával, a mindennapi kérdésekkel. Ilyen értelemben újításokat valósít meg, de nem célja a mindenáron való újítás. A pedagógiai neonaturalizmus sok szertelensége érthető, hiszen minden reformtörekvés szélsőséges és radikális. Azóta a túlzások lehiggadtak, az új irány kiforrott és el kell ismerünk, hogy sok értékes eszmével gazdagította a pedagógiát és magát a didaktikai gyakorlatot is eredményesebbé tette.

Mit jelent mármost a mi számunkra az ő jelszavuk: *Pädagogik vom Kinde aus?* Azt parancsolja számunkra, hogy *vegyük figyelembe a gyermek természetét, a felnőttekétől különböző szellemi világát, érdeklődését, lelki igényeit és azt, hogyan válaszolnak arra, amit számunkra a tanítási órán nyújtunk.* Rá kell találnunk arra, hogy mi fogja, mi ragadja meg őket, mivel tudunk rájuk hatni, hogyan alakíthatjuk szellemüket és egész egyéniségüket értékeket felismerő és megvalósító személyiséggé.

Az oktatómunka kétoldalú szellemi tevékenység. A tanár részéről a kellő előkészületen alapuló tárgyi tudás és az átadás módja döntő jelentőségű. A tanuló szempontjainak a figyelembevétele nem kevésbé fontos. Ezek közül arra vonatkozólag végeztem *kísérletet*, hogy milyen természetű anyag és hogyan ragadja meg tanulóinkat, hogyan hat rájuk. A németnyelvi olvasmányok álltak a vizsgálat középpontjában. A tanulóknak egymástól függetlenül írásban arra kellett felelniök, hogy *melyik olvasmány tetszett nekik legjobban, mi tetszett benne és miért.*

Vizsgáljuk meg osztályonként a tanulók feleleteit. Ezekben a megnyilatkozásokban a tanulók én-je, szubjektív állásfoglalása tükröződik. Megállapításaik, értékeléseik nem egyszerű esetlegesek, néha hiányosak. Mégis *objektív értékük van*, sokat mondanak számunkra. Sokirányú és értékes következtetésekre adnak alkalmat. Rávilágítanak tanulóink egyéniségére, érdeklődésére, szellemi képességeikre, tudásukra, de ezen felül sokszor hozzájárulnak tanulóink egész lelkének, érzelmi és törekvésélményeinek a feltárásához is.

Vegyük először *az első osztályosok feleleteit.* (A legjobban tetsző olvasmányok címét, a tanulók megállapításait, helyenként az olvasmány főbb tartalmi elemeit megvilágítás céljából közlöm. A zárójelbe tett szám a tanulókra vonatkozik, ahányan az illető olvasmányt választották. Tankönyv: Lux—Altai: Haus und Schule. I—IV. Bp. 1930—33.) — Theodor und Therese kommen zu uns (2). Tivadar becsapta barátját és jót nevetett rajta. — Az olvasmányokban a gyermekek délutáni társasjátékáról van szó. Találást játszanak. Was habe ich in der Hand? De senki sem találja el, és ezen mulat a kérdező. A gyermeki természethez közel áll a játékosság, a tréfa. Az ilyen olvasmány meg tudja fogni a gyermeki szíveket és érdeklődést vált ki. — Egy másiknak a Morgen wird Sonntag sein c. olvasmány

tetszett (1). Azért, mert a kisgyermeknek segítettek az édesanyjuknak vasárnap délelőtt az ebédkészítésnél. — Az, amelyben az erdei kirándulásról van szó. Én is szeretek kirándulni (4). A kirándulás a felszabadulás érzésével jár. Hogyne lelkesednék érte! — A szénakaszálás és gyűjtés. Mert már én is gyűjtöttem szénát. Egy másiknak is ez tetszett. Mert a szénában képzeltem magam. — Több tanulónak a 13. gyakorlat tetszett. Azért, mert arról szól, hogy a torna tanár úr vezényel, masírozunk és játszunk. Ez azért tetszett legjobban, mert játszottunk, labdázunk és szabadgyakorlat is volt (5). — Wir kamen zum Stall (9). Feltűnően sok tanulónak tetszett. Az istállóban voltunk. Lovak, tehenek és egy kiscsikó is volt ott. De a csikó nem engedte magát megsímogatni. — A 36. gyakorlat, mert a számtan óráról van benne szó és én szeretem a számtan órát. — A 17. gyakorlat, mert virágról szólt (2). — Mailied. Mert a tavaszról van benne szó (2).

A feleletek értékelésénél figyelembe kell vennünk azt, hogy tanulóink kisemberek gyermekei, akik a mindennapi étellel lépten-nyomon találkoznak. Sok közülök az alsóváros fölmíves lakossága körében él, sőt édesapja is az. Az első osztály olvasmányanyaga túlnyomó részben konkrét vonatkozású. Így természeti tárgyi érdeklődés nyilatkozik meg a németnyelvi olvasmányok iránt. Fényt vetnek ezek a megnyilatkozások *tanulóink egyéniségére, játékoságára, segítőkészségére, tréfaszeretetére, mindarra, ami érdekli őket, amivel szívesen foglalkoznak.* Az első osztályban túlnyomó részben a mindennapi élet jelenségeivel találkozik a tanuló. A tankönyv jól szerkesztett voltát bizonyítja, ha meg tudja ragadni a gyermeki szíveket, az ő világukból merít, az ő számunkra van mondanivalója. Nagy szó az, ha csak egy olvasmány is különösképpen a tanuló lelkéhez szól. Ez kulcs ahhoz, hogy a többi számára is megnyerjük.

A *második osztályban* is figyelemreméltó válaszokat kaptam. — Die lustige Geschichte (13). Azért, mert a kisnyúl megharapta az orrát. Mert a kisnyúl nem tojásból lesz. Ezek a feleletek a leggyakoribbak. A történet főmotívumai: apám vett egy házat, a házban van egy kert, a kertben egy fa, a fán egy lyuk, a lyukban egy tojás, a tojásban egy kis papagáj. Ugyanezek a motívumok ismétlődnek mult időben a *második részben*. A végén variálódik a cselekmény: a tojásban tojássárgája van, ebben egy nyúl, amely az orrodba harap. A visszatérő elemek könnyűvé tették az anyag megjegyzését. A végén levő fordulat pedig megneveztette őket. — Der praktische Engländer (4). Kalapját elviszi a szél, amikor utazás közben az ablakon kihajol. De ő a legnagyobb nyugalommal utána dobja kalapdobozát is. Utitársai kinevetik. Ist der Hut zum Kuckuck! Ámde a praktikus angol okosan gondolkodott. A kalapot megtaláló

pályaór mindkettőt visszajuttatta gazdájához. — Das Dorf. Azért tetszett, mert én is falun lakom és szépen le van írva. — Der Frühling (2). A szorgos méhek mézet gyűjtenek. — Gedenket der Vögel im Winter (2). Azért tetszett, mert segített a kőnyörgő madarakon. Mindkettőben etikai mozzanat ragadta meg a tanulót. — Das Ackerfeld. Egy tanyasi tanuló válasza. Leírta a magyar földműves munkáját. — Karls Vater läßt ein Haus bauen. Azért tetszett, mert jól tudom elmondani. Ime, a tanulónak a tudáson érzett öröme megszeépíti, megkedvelteti vele a legprózaibb, konkrét olvasmányt is.

Amint a feleletekből kitűnik, a második osztályban a tanulók lelki igénye emelkedik. A mindennapi élet körén túl megragdaja őket a tréfás, elmés történet. Fontossá lesz már a cselekmény szövése, a tartalmi mondanivaló. De az erkölcsi érzék és az érzelmi hatások elmélyítésében is hálás feladatot teljesítenek a németnyelvi olvasmányok. A nagyfokú szubjektivitás is jellemző ebben a korban. Az a fontos, amit neki jelent az olvasmány.

A harmadik osztályban a tanulók érdeklődését főképp a történetek váltották ki. — Die kluge Maus (5). Mert nagyon okosnak tartotta magát és életével fizetett érte. — Der kluge Richter (7). Külön említést érdemelnek az egyes válaszok. - Mert a bíró leleményesen megbünteti a gazdag embert. Az igazság mindig győz. - Mert kitűnik belőle az igazság. Amit megígérünk, azt meg is kell tartani. - Mert tanulságos és érdekes. A gazdag ember meg akarta fosztani a becsületes megalátlót száz tallérjától. De az okos bíró átlátott a gazdag tervén és mind a hét-száz tallért a megalátlónak ítélte. - Bonyodalmas olvasmány. Az igazság diadalmaskodásával és a rossz szándék bukásával végződik. - Rámutatott az olvasmány arra, hogy milyen a gonosz ember agyafurtsága. — Der Wolf und der Kranich (1). Mert sokat lehet belőle tanulni. A daru kihúzza a farkas szájából a csontot. Midőn a jutalmát kéri, az azt mondja, hogy örüljön, hogy még él, mert leharaphatta volna a fejét. Undank ist der Welt Lohn. — Die Grille und die Ameise (5). - Azért tetszett, mert a hangya megbüntette a tücsköt. Nem adott neki ételmezt. Ha mi is így csinálnánk a lusta emberekkel, akkor nem lenne naplopó. Aki nem dolgozik, az úgy jár, mint a tücsök. — Der Bauer und sein Sohn (5). - Tanulsága, hogy ne hazudjunk, mert a hazug embert könnyebb utolérni, mint a sánta kutyát. (A nagyotmondó parasztfiú esete, aki vilávjártából visszatérve azt mondja édesapjának, hogy akkora kutyát látott, mint az ő legnagyobb lova. Az apa fejét csóválva azt mondja, hogy sok csodálatos dolog van a világon. Így a közelben van egy híd, azon egy kő. Aki hazudik, belebotlik és a lábát töri. A fiú gondolkodóba esik. Csak akkora volt a kutya, mint egy ökör, egy borjú. Végül bevallja, hogy nem volt nagyobb mint a többi ku-

tyák). - Azért tetszett, mert láttam, hogy az apa milyen okosan vezette rá a fiát, hogy nem szabad hazudni. — Die traurige Geschichte vom dummen Hänschen. - Mert megtudtam, hogy hogyan jár az a gyermek, aki nem szeret dolgozni. — Königswahl der Vögel (1). Az volt érdekes, hogy az ökörszem hogyan hagyta el a többit a repülésben és így a madarak királyává lett. — Die Frösche von Goethe (1). A békák a tóban a jég alatt megígérték, hogy tavasszal, ha ismét a víz felszínére kerülnek, úgy fognak énekelni, mint a fülemilék. De mikor rá került a sor, továbbra is kuruttyoltak. Olyanok, mint a hangoskodó emberek. Többet ígérnek, mint amennyit megtenni tudnak.

A feleletek szerint ezen a fokon *uralkodó jelleget nyer az etikai tartalmú olvasmány* iránti érdeklődés. A mindennapi élet, a konkrét valóságok háttérbe szorulnak. A tanuló feszült figyelemmel követi a történet cselekményét. Embereket, életeket lát, maga előtt. Az állatmesék is emberi vonatkozást nyernek nála. Mindegyikkel kapcsolatban állást kell foglalnia. Az olvasmány mélyebb mondanivalóját megérti, magára és környezetére vonatkoztatja. Ez lelki fogékonyságára és egészséges erkölcsi felfogására vall.

A jellem, az erkölcsi felfogás kialakítása szempontjából nagy jelentőségük van ezeknek az olvasmányoknak. Az az olvasmány, amely különösképpen megragadta a tanuló figyelmét, amelynek legtöbb mondanivalóját a maga számára kiérezte, *nem vész el nyomtalanul lelkéből*, hanem hosszú éveken, talán egy egész életen át elkíséri. Eleven példa, élő valóság marad mindenkor egy-egy ilyen erős, serdülőkori olvasmány alapján nyert benyomás.

Negyedik osztályos tanulóimat is megkérdeztem erre vonatkozólag. — Az év végén az erdő életét megszemélyesített. könnyű, kedves meséjű olvasmánysorozat keretében tárgyaltuk Johannен Trojan: Abenteuer im Walde. Erről így nyilatkoztak tanulóim (10). Eine gute Unterhaltung. Ez az olvasmány valóban jó mulatság volt számomra. Már a szereplők is mulatságossá teszik az egészet. A tücsök, a hangya, a jánosbogárka, a csiga és a többiek érdekes szereplői ennek a történetnek. Különösen mikor a házigazda hazajött és a víg társaság között nagy riadalmat keltett. A tücsök egyik ájulásából a másikba esett. - Azért tetszett, mert ebből az olvasmányból megismertem az erdő életét egy kis mesébe foglalva. Tele volt vídám, ötletes fordulatokkal. Az egészben a negyedik rész tetszett legjobban, amikor a béka a mulatozók közé toppan. Az ijedtséget nagyon jól adja elő az író. — Mein Vaterhaus (2). Mert a költő leírja a szülői ház iránt való szeretetét. Nekem ebben az évben Mein Vaterhaus c.költemény tetszett legjobban. Azért, mert Wiedemann kiváló német költő és át tudta hatni lelkemet, szinte megtanított szülőházamat szeretni. — Goethes italienische Reise (1).

Mert szépen leírja itáliai utazását. — Die Buchdruckerkunst (1). Mert megismertem belőle a könyvnyomtatás feltalálását. Itt tehát egy komoly tartalmú, ismeretközlő olvasmány ragadta meg a tanuló figyelmét. — Meine Kindheit. Ezt jól meg is tanul-tam. Azért tetszett, mert a szerző épp oly élethűen állítja elénk a gyenge kisgyermekét, mint amilyen minden ember kiskorá-ban. — Nekem a Budapestről és Magyarországról szóló olvas-mányok tetszettek. Azért, mert ha egy német embernek hazám, fővárosunk nevezetességeit akarnám elsorolni, tudjak beszélni valamit. Ime, a gyakorlatiasság, meggondolás, máskor a gyer-mekkorra való visszaemlékezés mint játszik bele az érdeklő-désbe. — A harmadik osztályban tanult Der kluge Star (1)! Ahogy az okos seregély segített magán. — Die große ungarische Tiefebene. A nagy magyar alföld szépen van leírva. A magyar szántóföldről, az aratásról és a földműves magyarról van szó. Ezért tetszett a legjobban. Itt a magyar vonatkozás ragadta meg a tanulót. A németnyelvi köntös alatt a hozzá közelálló ma-gyar viszonyok érdeklík és keltenek tetszést benne. — Én a második osztályban olvastam a Csili Csali Csalavári csalafin-taságai c. könyvét. Ez a könyv nekem nagyon tetszett. Külö-nösen az a rész, amikor a róka koma iskolát nyitott és megette a nyúlfiókákat. Goethe életével és műveivel kapcsolatban volt szó Reinecke Fuchs c. állateposzáról. A második osztályban osztálykönyvtári könyvként olvasták és most újra megbeszél-tük. Fordításai: Benedek Elektől és Móra Ferentől. — Die Mutter. Egy édesanyjáról és egy fiúról van benne szó. Ez az olvasmány bennünket a szülők szeretetére int. Ha betegek va-gyunk senki más nem ápol és nem hajol az ágyunk fölé, mint édesanyánk.

Mit bizonyítanak ezek a feleletek? Azt, hogy *minden tanu-lót megragad egy-egy olvasmány, az olvasókönyv mindegyikük számára tartalmaz mondanivalót.* A jól szerkesztett tankönyv-ből szívesen tanul a tanuló, különösen akkor, ha az olvasmá-nyok feldolgozási módja is megnyerte őket. A serdülőkor vi-harzóájába kerülő tanulót éppen az érdeklődését lekötő jó ol-vasmányokkal tudjuk megtartani. Egy új, ismeretlen világ tár-ul fel most előtte. Érdeklődése önmagára irányul, de egyáltal-messze kiterjed. Az ügyesen szerkesztett németnyelvi olvasó-könyv változatos olvasmányai is tápot adnak az utóbbinak. Ér-deklődését leköti a hosszabb terjedelmű történet, de sokat je-lent egy-egy ismeretközlő, eddigi tudását gyarapító olvasmány is. Az érzelmek szerepére vet fényt, hogy milyen szívesen em-lékezik vissza gyermekkorára, édesanyjára, a szülői házra. A gyermekcipőkből már kinőtt, de még bizonytalanzkodva jár a serdülőkor új világában és ezért örömet tér vissza a gyermek-kor jól ismert birodalmába.

Megkérdeztem arra vonatkozólag is tanítványaimat, hogy

mi tetszett jobban, az olvasmány-e vagy a vers és melyiket könnyebb tanulni. Szándékosan vettem ezt a sorrendet. Tekintünk át az erre kapott feleleteket!

Az első osztályban kapott feleletek megoszlása a következő: a) A vers szebb és könnyebb: 17. b) Az olvasmány szebb és könnyebb: 4. c) A vers szebb, de az olvasmány könnyebb: 3. d) Az olvasmány szebb, de a vers könnyebb: 3. e) Értéktelen: 2. — Nézzük ezután az általános séma után az egyes tanulók feleletét, a megokolásokat! - A verset azért szeretem, mert szakaszokban van és hamarabb lehet megtanulni. - Az érdekes verset. - A vers tetszett legjobban. - A verset könnyebb megtanulni. Ez a felelet ismétlődik a válaszokban. Mi lehet az oka, hogy annyi tanuló ezt a választ adta? Az első osztályos tanulót a hatásos külső, a kötött forma jobban megragadja. A jól megtanult vers biztonságérzettel tölti el. A tudásnak, a szép felmondásnak örül és maga is élvezi.

Elenyészően kevés azoknak a száma, akiknek az olvasmány tetszett jobban. Az egyiknek az az olvasmány tetszett, amelyben a baromfiudvarról tanultunk. Itt az ismert élmény hatása játszott közre és győzött a verssel szemben. De láttuk, hogy akad olyan tanuló is, akinek az olvasmány tetszett ugyan jobban, de azért a verset szívesebben és könnyebben tanulja. Ugyanez az eset fordítva is előfordult.

Már másként alakulnak a második osztályban. a): 16. b): 9. c): — d):1. e): 2. Itt már erősen megoszlának a vélemények. Ez a tanulók fejlettebb értelmi képességeivel hozható kapcsolatba, valamint azzal, hogy már ismerős számunkra a német nyelv, bátrabban, szabadabban mernek nyilatkozni kötetlen-, prózaformában. Érdeklődésünkre tarthatnak számot az olvasmány mellett kiállók megnyilatkozásai. - Az olvasmányt szeretem azért, mert ha megtanulom a szavakat, tudok magyarázni. Az önállóságra törekvés jele ez. A tanuló szabadságra törekvő természete keres utat. - Az olvasmányt jobban szeretem azért, mert az egy történet. - Mert csak a lényegét kell megtanulni és nem szóról-szóra. - Az olvasmányt, mert egyszerűbb és könnyebb. — Mert könnyebben lehet megérteni és nincsenek benne nehéz szavak, mint a versben. - Mindezekben a feleletekben sok találó megállapítás rejlik és rávilágítanak az illető tanulóra.

De azért itt is akad a versnek sok híve. - A verset szeretem, mert szép és könnyű. - Mert ritmusa van, rímel, azért könnyebb megjegyezni és rövid. - A verset, mert szóról-szóra kell megtanulni. Ennek a tanulóknak kell a kötöttség, a zárt, változtatás nélküli nyelvi forma. - A verset, mert szebb, élvezetesebb. - A verset, mert jobban összefüggő és rövid. - Fontos a tanuló szempontjából, hogy ne legyen túl hosszú a megtanulandó anyag. - Mind a kettőt. a verset azért egy kicsivel jobban, mert rövidebb és könnyebb.

Az olvasmányokat már több tanuló választotta. Az ismétlődő érvek: érdekes történetet mond el, könnyű, nem kell szó szerint megtanulni. A versre: könnyű, szép, ritmusos, rímek, rövid.

Még a *harmadik osztályban* is sok tanuló a *vers híve*. a): 17. b): 8. c): —. d): —. A verset tanulom szívesebben, mert a rím a verset könnyűvé teszi. — Mert rímekből áll, ritmusa van, ami sokszor (!) szép. — Mert rövidebbek a mondatok, szépen rímelnek a sorok és így könnyebb megtanulni. - Mert a sorok vége rímek és így jobban megmarad a fejemben. Egy gyenge tanuló felelete. Nála az értelmes tanuláshoz sokkal nagyobb segítséget jelent a vers akusztikai jellege. - A verset, mert a sorok rímelnek és mindnek (!) van dallama. Dalolva pedig könnyebb megtanulni. - Tévesen általánosít, mert igen sok verset dallamával együtt megtanultak. De egy fontos körülményre mutat rá ennek a tanulónak a felelete. Valóban, amit csak lehet, énekeibe tanítsunk meg. A tanulók ezt nagyon kedvelik és így jobban megjegyzik. - A verset könnyebb tanulni. Szinte lüktet az egész vers, a szép rím maga is könnyebbé teszi. Élveztet a tanulása. Tele szép szólásokkal és formákkal. Egy eleven szellemű, jóeszű tanuló szavai. Finom versérzékről, fejlett formaérzékről tanuskodnak sorai.

De aránylag sok tanuló nyilatkozik itt is az *olvasmányok mellett*. — Mert azt jól át lehet forgatni, szavait, kérdéseit jobban bírom megérteni. — A versnél nincsen a kérdés aláírva és ez sokat tesz. - Azért, mert sok ismert szó van benne. Jobban át lehet venni a szavakat. - Tény, hogy a mindennapi élet stílusától a vers nagy mértékben különbözik. Más szókéssel él a költő és másként is alkalmazza szókésselét, mint a prózaíró. - Mert nem kell szóról-szóra. - Mert rövid kis történetről van benne szó és ezek érdekesek. - Az olvasmányt szeretem, mert ha a történetet megértjük, saját fordításunk szerint el tudjuk mondani.

A feleletek itt is a vers javára billentik a mérleget. De azért erősebb a megoszlás a vers és a próza hívei között, mint az első osztályban. A megokolások is jórészt azonosak a második osztály feleleteivel. Mégis az a különbség, hogy a vers hívei *határozottabban kiemelik a versjelleg fontosságát (ritmus, rím)*, ami a harmadik osztályosok stilisztikai és bizonyos verstani tanulmányával függ össze. A prózai olvasmányokat kedvelő tanulóknál a történet menete, az esemény érdekessége, és nem utolsó sorban az a körülmény, hogy nem kell szóról-szóra megtanulni, játszanak közre abban, hogy a tanulókat megnyerje.

A *negyedik osztályosok* feleletei így oszlanak meg: a): 10. b): 7. c): —. d): —. Egyenlően: 3. Hiányzott: 5. *A vers és a próza hívei itt csaknem egyenlő arányban jelentkeztek.* — A

versek, ha rövidebbek volnának. Bizony a *Der Sanger*, *Des Knaben Berglied*, *Mignon*, *Die Lorelei* stb. nem valók iskolánkba, meghaladják a legtöbb tanuló erejét. A tanulóknak ez a megnyilatkozása rávilágít a költemények és az olvasmányok helyes megválasztásának a fontosságára. — A verset szívesebben tanulom, mert az nekem könnyebb. — De akad olyan tanuló is, aki a verstanulással kapcsolatos nehézségeit panaszolta el. Nekem németből leginkább a vers volt nehéz. Akárhogy tanultam, nem tudtam elmondani. - A vers tehát nem minden tanulóknak könnyű, néha nehézséget okoz és a tanuló leküzdhetetlennek érzi ezt. — Az egyik tanuló ezzel kapcsolatosan tanulási eljárását írta le. A verseket szakaszonként szoktam tanulni. Addig tanulom, míg nem tudom fejből elmondani. Igazán szóról-szóra csak alvás után tudom elmondani. Az olvasmány megtanulását másképpen szoktam elvégezni. Először a szavakat, azután az egész olvasmányt nem mondatonként, hanem teljes egészében tanulom. - Nagyon fontos, hogy már az első osztályban rászoktassuk tanulóinkat a helyes tanulásra. A tanítási óra maga élő példát ad erre, de szükséges, hogy külön is kiemeljük a helyes tanulás módját.

Az *olvasmányokra* vonatkozólag így nyilatkoztak ezen a fokon tanulóim. - Az olvasmányt könnyebben tanulom, mert magyarul megjegyzem és németül ha nem is szóról-szóra, de el tudom mondani. Ez a felelet arra mutat, hogy a németnyelvi gondolkodás kifejllesztése nem is olyan egyszerű dolog. Bizony a tanulóifjúság nehezen tesz szert reá, csekély óraszámmal tanított idegen nyelv esetén különösen későn fejlődhet csak ki. Másrészt ez a felelet az anyanyelv nagy jelentőségére is utal. Az idegenyelvi asszociációt, bevését az anyanyelvi szó- és mondatképzet nagy mértékben elősegíti. - Az olvasmányt könnyebben tanulni, mert nem kell szóról-szóra, hanem csak a szavakat és a rövid tartalmat. Egy eszes tanuló felelete. Természetesen rámutatok arra, hogy a helyes beszéd megtanulásához szükséges sok olvasmány szó szerinti megtanulása is. Különösen kezdetben, de később is. Hogy milyen mértékben, azt tanulója válogatja. - Az olvasmánnyal is volt azért sok nehézség. Az olvasmányt általában könnyebb tanulni, mint a verseket, de azért az olvasmányok között is volt nehéz. - Az olvasmányt nehezebb volt tanulni, mert sorai nem csengenek össze. Ellenben a vers sorai összecsengenek s könnyebb a megjegyzése. De ha olykor a vers felmondásánál megzavarnak, megszűnik a tudás. Egy gyenge tanuló szavai. — Rávilágítanak arra, hogy a tanulót általában milyen könnyű megzavarni. Ezt a körülményt a tanulók feleletének értékelésénél figyelembe kell vennünk. — Egynéhány tanuló ezen a fokon már egyformán könnyen tanul verset és olvasmányt. Sőt van, aki büszkélkedve mondja: nekem mindegy ha hosszú, ha rövid a vers vagy

az olvasmány. Úgy tanulom, mint itt az iskolában szokás. Egy jóeszű tanuló nyilatkozata, akit tudása önbizalommal tölt el.

Ezzel áttekintettük a németnyelvi olvasmányok hatását tanulóink lelkére. Teljességre, a tétel minden oldalú kimerítésére itt nem törekedtem. Csupán arról kívántam beszámolni egy kis dolgozat keretében, hogy tanítványaim feleletéből a németnyelvi olvasmányok reájuk gyakorolt hatása miként értelmezhető. Ehhez szükséges volt az, hogy az ő szemüvegükön át, azaz saját véleményük alapján nézzük őket. *A jól szerkesztett tankönyvnek van mondanivalója a tanuló számára.* A tantervreform előtt álló polgári iskola új német tankönyvének az lesz a feladata, hogy jól megválasztott olvasmányanyagával a szűkreszabott keretek között is jó munka elvégzését tegye lehetővé mind a tanuló, mind a tanár szempontjából. Ehhez szükséges, hogy a tankönyvszerkesztők nagy felkészültséggel, tárgyi tudással, gyermeklélektani ismerettel és finom pedagógiai érzékkel tegyenek eleget megbízatásuknak. Az olvasmányok a német nyelvoktatás központját alkotják. Németnyelvi olvasókönyveinknek az anyagon és feldolgozásuk módján kívül külső kiállításuk, szemléletességük, jó beosztásuk, a kérdés-feleletek, a szójegyzékek, a nyelvtani példák stb. segítségével való alapos feldolgozással szakavatott szerkesztő kezében kell, hogy eredményesen hozzájáruljanak mind a német nyelvoktatás speciális, mind a polgári iskolai oktatás általános céljához.

Dr. Schleicher Lajos.

Földrajz.

Belső- és Kelet-Ázsia gazdasági élete.

(Tanítás a polgári fiúiskola III. osztályában.)

I. Bevezetés A tanulók a terület természeti viszonyairól felcseleznek. Ennek az óriási területnek egymástól elkülönült természetes nagytájai vannak. Más-más természetűek *Belső-Ázsia* magasföldjei és medencéi, a kontinens keleti része, az igazi *Kína*, továbbá a szigetország, *Japán*.

Ez a három természetes táj nem politikai egység is egyben. A tájak egyéniségének megrajzolása szempontjából legegyszerűbbnek látszik ez a beosztás: *Belső-Ázsia*, a tulajdonképeni *Kína* és *Japán*. Így megtarthatjuk a nagytájak természetes kereteit és nagyjában megfelelünk a politikai egységeknek is. Csak nagyjában, mert a külön életet élő, Kína fennhatóságát már nem viselő *Tibet*, a Mennyei-birodalomtól már különvált *Keleti-Turkesztán* (Tarim-medence) és *Mongolia* (orosz befolyás alatt), az önálló, de Japán politikai irányítása alatt élő *Mandzsuria*, méginkább Japánnak naprői-